

Теоретичні і практичні аспекти здійснення внутрішнього аудиту

Олена Іванівна Коблянська,
доцент кафедри обліку і аудиту
Інституту магістерської та післядипломної освіти
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук

Анотація. Досліджено та уточнено економічний зміст внутрішнього аудиту. Проаналізовано передумови та основні етапи організації служби внутрішнього аудиту. Виділено шляхи взаємодії внутрішнього і зовнішнього аудитора. Розглянуто порядок проведення оцінки ефективності функціонування служби внутрішнього аудиту.

Ключові слова: внутрішній аудит, служба внутрішнього аудиту.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіка України виходить на якісно новий рівень, що зумовлено зростанням масштабів виробництва і здійснення комплексу заходів щодо підвищення прибутковості та підтримання конкурентоспроможності підприємства. Внутрішній аудит є одним із способів поліпшення становища підприємства. У конкурентній боротьбі важливим є внутрішній аудит, що допомагає утриматися на ринку. На підприємствах створюються відділи, відповідальні за формування, координацію і виконання планів внутрішнього аудиту. Його здійснюють співробітники спеціального відділу і суміжних із ним служб (бухгалтерії, маркетингу, бізнесу).

Проблема розвитку внутрішнього аудиту в Україні полягає у виробленні комплексного і системного підходу до організації функціонування служб внутрішнього аудиту на підприємствах України. У зв'язку з цим організація внутрішнього аудиту як функції управління підприємством передбачає сувору регламентацію своєї діяльності, визначення прав, обов'язків і відповідальності фахівців, кваліфікаційні вимоги та взаємини з підрозділами і персоналом підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі питання внутрішнього аудиту, його ефективності розкрито недостатньо, оскільки більшість учених розглядають або організацію зовнішнього аудиту, або питання організації внутрішнього аудиту на підприємстві з огляду на теоретичний аспект. Ми вважаємо, що це питання слід розглянути через призму практики, оскільки внутрішній аудит ще не досить поширений на українських підприємствах, а отже, необхідно надати певні рекомендації щодо оцінки ефективності такої діяльності на підприємстві.

Питання організації внутрішнього аудиту на підприємстві досліджували М. Т. Білуха [2], А. В. Бордюк [3], Ф. Ф. Бутинець [4], Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча [8], В. П. Пантелеєв [10], О. А. Петрик, В. Л. Савченко [15], А. Ж. Пшенична [12], В. С. Рудницький [14] та інші.

Мета статті – розгляд теоретичних і практичних аспектів здійснення внутрішнього аудиту через роз-

криття механізму його взаємодії із зовнішнім аудитором.

Виклад основного матеріалу. Сучасний внутрішній аудит виконує різні аудиторські завдання, серед яких основними є такі:

- аналіз і оцінка системи внутрішнього контролю в частині достовірності інформації, виконання норм чинного законодавства, збереження активів, ефективності та результативності діяльності окремих операційних і структурних підрозділів;
- аналіз і оцінка ефективності системи управління ризиками і системи корпоративного управління;
- викриття випадків зловживань;
- взаємодія із зовнішнім аудитором.

На нашу думку, саме останнє завдання і результат його виконання найбільш точно оцінює ефективність роботи внутрішнього аудиту. Річ у тому, що функції зовнішнього і внутрішнього аудиту дуже схожі, навіть суміжні. Рамки їхньої взаємодії встановлюються ще на етапі планування зовнішнього аудиту. Такого роду взаємодія може бути корисною лише в тому разі, якщо керівництво підприємства окреслить коло питань, яким кожний аудитор має займатися.

Аналіз міжнародної практики організації внутрішнього аудиту показує, що служби внутрішнього аудиту та їхні співробітники у своїй професійній діяльності зазвичай керуються внутрішніми документами, розробленими відповідно до українського і міжнародного законодавства, Кодексу професійної етики внутрішнього аудитора, розробленим Інститутом внутрішніх аудиторів США, і відповідним Міжнародними стандартами аудиту.

Існує багато визначень поняття «внутрішній аудит», у тому числі нормативного характеру (табл.).

Отже, узагальнюючи вищеперелічені визначення, ми можемо надати своє, узагальнене визначення поняття «внутрішній аудит», тобто в результаті проведеного дослідження *внутрішній аудит – це діяльність окремого незалежного підрозділу підприємства з питань фінансово-господарської діяльності підприємства, чияю метою є допомога вищому керівництву ефективно виконувати свої управлінські функції.*

Визначення сутності внутрішнього аудиту в літературі

Джерело	Визначення внутрішнього аудиту
Білуха Н. Т. [2, с. 18]	Внутрішньогосподарський економічний контроль включає контрольні функції, які здійснюються власниками підприємств, комбінатів, організацій і підприємств, концернів, асоціацій відповідно до чинного законодавства.
Бутинець Ф. Ф. [4, с. 256]	Внутрішній аудит – це організована на підприємстві, діюча в інтересах його керівництва або власників і регламентована внутрішніми нормативними актами система контролю за дотриманням встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку, складання та подання звітності, внутрішнього її аналізу, та надійністю функціонування всієї системи внутрішнього контролю.
Давидов Г. М. [5, с. 61]	Внутрішній аудит – це аудит, що проводиться всередині самої організації за вимогою керівництва підприємства аудитором, які працюють у цій організації, і тією чи іншою мірою виконання їхніх функцій залежить від впливу керівництва підприємства.
Дорош Н. І. [6, с. 41]	Внутрішній аудит – це незалежне об'єктивне підтвердження та консультування, розроблені для підвищення ефективності та покращення діяльності підприємства.
Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. [8, с. 438]	Визначає внутрішній аудит як незалежну діяльність у суб'єкта господарювання з перевірки та оцінки роботи в його інтересах.
Міжнародні стандарти аудиту [7, с. 235]	Внутрішній аудит – діяльність з оцінювання, яка організована в межах суб'єкта господарювання і яку виконує окремий відділ. Функції внутрішнього аудиту охоплюють, зокрема, перевірку, оцінювання та моніторинг адекватності й ефективності функціонування систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю.
Петрик О. А. [11, с. 351]	Внутрішній аудит – це незалежна діяльність в організації з перевірки і оцінювання її роботи в її інтересах, тобто це діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на удосконалення господарської діяльності організації.
Рудницький В. С. [14, с. 363]	Внутрішній аудит – це система спостереження й експертної оцінки господарської діяльності підприємства та його структурних підрозділів з метою обґрунтування та прийняття оптимальних тактичних і стратегічних рішень.
Савченко В. Я. [15, с. 277]	Служба внутрішній аудиту створюється з метою забезпечення ефективності діяльності апарату управління щодо захисту законних майнових інтересів підприємства, удосконалення системи бухгалтерського обліку і сприяння підвищенню ефективності роботи, зміцненню його фінансового стану.
Сопко В. В. [16, с. 24]	Внутрішній аудит – аудит, за допомогою якого здійснюється самоконтроль за рівнем витрат, рентабельності, режимом економії і високою якістю зроблених покупок послуг.
Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [13, с. 2]	Внутрішній аудит – незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає у проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів: - системи внутрішнього контролю фінансової установи; - фінансової і господарської інформації; - економічності та продуктивності діяльності фінансової установи; - дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог [19].
Постанова НБУ [9, с. 3]	Внутрішній аудит – незалежна, об'єктивна перевірка та надання консультацій з метою підвищення ефективності операцій банку. Внутрішній аудит допомагає банку досягти встановлених цілей шляхом забезпечення систематичного дисциплінованого підходу до оцінки та підвищення ефективності процесів внутрішнього контролю, управління ризиками та корпоративного управління [6].

У рамках цього питання доцільно виділити такі характеристики внутрішнього аудиту:

- він незалежний (в ідеальному варіанті внутрішній аудитор має бути підзвітним лише вищому керівництву підприємства);
- здійснюється співробітниками підприємства;
- є послугою підприємству, унаслідок чого трактується як діяльність, що охоплює всі рівні управління;
- проводить об'єктивні оцінки;
- є невід'ємною частиною контролю господарської діяльності.

Сучасний внутрішній аудит можна розглядати через призму основних видів його діяльності:

- надання гарантій і консультування керівництва і персоналу компанії;
- виконання різноманітних аудиторських завдань.

Таким чином, організація діяльності внутрішнього аудиту – початок ланцюга аналізу та оцінки стану поточного стану підприємства. Що краще, точніше і де-

тальніше буде враховано кожний організаційний момент, то ефективніше буде проводитись контрольний процес і кращими будуть його результати.

Взаємодія зовнішніх і внутрішніх аудиторів здійснюється під час виконання функцій останніми (рис.).

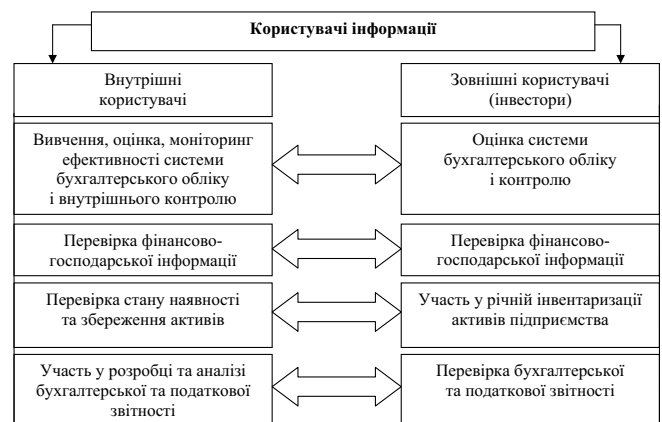

Рис. Взаємодія зовнішнього і внутрішнього аудиторів

Як видно з рис., функції зовнішнього і внутрішнього аудиту майже однакові. Різниця лише в тому, що внутрішній аудит функціонує на підприємстві постійно, у нього 100-відсоткова вибірка бухгалтерських проведень і фінансових показників, унаслідок чого підвищується ефективність оцінки ризиків фінансово-господарської діяльності підприємства. Зовнішній аудитор використовує значно меншу вибірку, його завдання – дослідити «вузькі» місця і порівняти зі звітами внутрішнього аудитора з питань, що контролюються.

Якщо рівень довіри до внутрішнього аудитора можна оцінити як високий, а його роботу ефективною, то незалежний аудитор приймає рішення про використання звітів про проведену внутрішнім аудитором роботу під час зовнішньої перевірки.

Конструктивна взаємодія зовнішніх і внутрішніх аудиторів здатна принести позитивні результати всім учасникам процесу. У зовнішніх аудиторів, використовуючи результати роботи внутрішніх аудиторів, з'явиться можливість значного скорочення аудиторських процедур та обсягів тестів з підтвердження бухгалтерської звітності. З огляду на це незалежні аудиторі можуть приділити більше уваги консалтинговим послугам у галузі бухгалтерського обліку, організації роботи і звітності бухгалтерської служби, управлінні фінансами та податковому плануванню. Таким чином, упровадження внутрішнього аудиту та його ефективна робота дають змогу скоротити витрати на обов'язковий аудит, не втрачаючи якості послуг.

Загальні рамки взаємодії зовнішніх і внутрішніх аудиторів у ході незалежної (зовнішньої) перевірки викладено в Міжнародному стандарті аудиту – МСА «610 Розгляд роботи внутрішнього аудиту» (ISA 610 «Considering the Work of Internal Auditing») [1]. Щодо служби внутрішнього аудиту, то питання про співпрацю з незалежним аудитором детально прописується у внутрішньокорпоративному Положенні про службу внутрішнього аудиту.

Слід зазначити, що через низку об'єктивних причин незалежні аудиторі в Україні поки що взаємодіють зі службами внутрішнього аудиту компаній не так тісно, як їхні закордонні колеги. До кваліфікації незалежних аудиторів пред'являються єдині загальноукраїнські вимоги, незалежний аудитор повинен отримати сертифікат у порядку, встановленому нормативними актами.

Чіткі вимоги до вітчизняних внутрішніх аудиторів відсутні. Дослідження ринку праці внутрішніх аудиторів показало, що більшість роботодавців, шукаючи фахівця з цього питання, вимагають, щоб він володів сертифікатом типу А для підприємств і типу Б для банків та інших фінансових установ. Тому, зважаючи на це, необхідною є система сертифікації діяльності внутрішнього аудиту.

У даний час внутрішній аудит істотно відрізняється не тільки від зовнішнього аудиту, а й від практики внутрішнього аудиту в розвинених зарубіжних країнах. Головними відмінностями міжнародної і вітчизняної практики слід зазначити:

- 1) незалежність внутрішнього аудитора є досить умовною, оскільки визначається його підлеглистю в організації – безпосередньо директорів компанії або його заступників;
- 2) у вітчизняній практиці відсутня програма сертифікації діяльності внутрішніх аудиторів. Як наслідок, немає єдиних вимог до професійного та освітнього рівня внутрішніх аудиторів.

Однак, незважаючи на зазначені вище відмінності, а також те, що цілі внутрішнього аудиту відрізняються від цілей зовнішнього аудитора, засоби досягнення цих цілей аналогічні, а окремі напрями діяльності служби внутрішнього аудиту можуть виявитися корисними при визначенні характеру, часових рамок та обсягу процедур зовнішнього аудиту.

Взаємодія зовнішнього і внутрішнього аудиторів має бути заснована на позиції максимального сприяння виконанню завдань незалежного аудитора і ґрунтуватися на концепції неупередженого підходу до оцінки ступеня довіри, яка надається внутрішнім аудитором.

Під час формування думки про діяльність внутрішнього аудиту повинні враховуватися такі фактори:

- ступінь організаційної автономності відділу внутрішнього аудиту повинна забезпечувати його незалежність від середнього рівня менеджменту, діяльність якого найчастіше перевіряють;
- цілі та завдання, які ставляться керівництвом суб'єкта господарювання перед внутрішнім аудитором, повинні виключати можливості виконання ним рутинної облікової роботи;
- повноваження внутрішніх аудиторів мають надаватися особам, які мають відповідну освіту і досвід роботи;
- керівництво компанії має забезпечувати належний рівень технічної допомоги для виконання внутрішнім аудитором своїх функцій;
- система внутрішнього аудиту, зазвичай, заслуговує на довіру; якщо, в її рамках прийняті адекватні методики проведення процедур, робота чітко планується, документується і дає реальну віддачу [1].

Однак цим аналіз діяльності внутрішнього аудиту обмежуватися не повинен. Якщо аудиторською фірмою прийнято рішення про використання роботи внутрішнього аудиту, їй слід продовжити вивчення роботи внутрішнього аудиту, ознайомитися з робочими документами і переконатися в тому, що:

- а) програми та обсяг роботи внутрішнього аудиту відповідають цілям зовнішнього аудиту;
- б) робота внутрішніх аудиторів проводиться за планом і документально оформлюється;
- в) висновки внутрішніх аудиторів досить обґрунтовані отриманими ними даними і відповідають наявним обставинам, а зміст звітів, підготовлених внутрішніми аудиторами, відповідає результатам виконаної ними роботи;
- г) зони підвищених ризиків, відомі фахівцям підприємства, ураховуються при плануванні робіт і перевіряються внутрішнім аудитором;

г) ставлення керівництва і (або) власників до зауважень, пропозицій і питань, поставлених внутрішніми аудиторами, конструктивне.

Висновки, до яких незалежний аудитор прийшов у процесі вивчення системи внутрішнього аудиту підприємства, яке перевіряють, повинні бути відображені в його робочій документації.

Незалежні аудитори можуть також у деяких випадках залучати до своєї роботи внутрішніх аудиторів підприємства, яке перевіряють (наприклад, під час проведення фізичної перевірки) – це свідчить про високий рівень довіри до служби внутрішнього аудиту [1].

Для підвищення рівня довіри зовнішнього аудитора до внутрішнього для кожної компанії доцільно розробити програму гарантії та підвищення якості роботи служби внутрішнього аудиту і дотримувати її.

Програма підвищення якості роботи внутрішнього аудиту повинна бути складена відповідно до вимог Стандартів внутрішнього аудиту і Кодексу етики професійних бухгалтерів. Річ у тому, що з 1999 року Інститут внутрішніх аудиторів є учасником міжнародної стандартизації професійної діяльності. Тому з початком цього процесу до якості професії «внутрішній аудитор» ставляться високі суспільні вимоги.

Програма підвищення якості роботи внутрішнього аудиту не тільки на рівні діяльності професійної організації, а й на рівні окремого суб'єкта господарювання має містити такі пункти:

- 1) якість діяльності як ключ до забезпечення конкурентоспроможності підприємства і як засіб досягнення мети;
- 2) якість діяльності як елемент участі в діяльності суб'єкта господарювання;
- 3) якість діяльності як засіб мотивації і як власна ініціатива;
- 4) якість діяльності як індикатор ефективності;
- 5) якість діяльності як пріоритет.

Результати виконання програми підвищення якості роботи внутрішнього аудиту можуть виявлятися як результати діяльності та незалежної оцінки зовнішнього аудитора. Крім того, розробки програми не достатньо. Для її виконання має бути розроблений графік обов'язкових тренінгів і звітності результатів діяльності.

Висновки

1. Внутрішній аудит не є панацеєю розв'язання всіх проблем підприємства, але за відсутності служби внутрішнього аудиту на підприємстві все частіше виникають прорахунки і помилки у веденні обліку, фінансах, циклах виробництва, продажах і закупівлях, у роботі персона-

лу та інвестиційній роботі. Тому впровадження служби внутрішнього аудиту – це рішення власників, які якнайбільш зацікавлені в безперервній і прибутковій роботі підприємства.

2. Як учасник господарського процесу, внутрішній аудитор виконує свої функції в рамках внутрішньофірмового Положення про службу внутрішнього аудиту і Програми підвищення якості роботи внутрішнього аудиту. Хоча незалежність внутрішнього аудитора є досить умовною, порівняно із зовнішнім, його звітність є інформаційним джерелом для внутрішніх користувачів, його діяльність є об'єктивною необхідністю кожної компанії. До внутрішнього аудитора немає законодавчо визначених кваліфікаційних вимог і тому впровадження системи сертифікації цього виду діяльності є одним з елементів підвищення якості наданих послуг. Оцінити результати та ефективність роботи внутрішнього аудитора можна за допомогою простеження механізму його взаємодії із зовнішнім, що принесе позитивні результати всім учасникам процесу.
3. Головною метою внутрішнього аудиту є ефективне використання ресурсів підприємства, забезпечення його ефективного і безперервного функціонування. А для цього потрібна якісна, достовірна, повна інформація, що допоможе власникам об'єктивно оцінити справжній фінансовий стан підприємства, і джерелом цієї інформації є внутрішній аудит. Важливим елементом аудиторської перевірки є наявність рекомендацій щодо розв'язання наявних проблем. Економічна ефективність досягається за рахунок попередження порушень, своєчасного внесення змін у податкові розрахунки, оптимальної облікової політики, значного скорочення штрафних податкових санкцій.
4. Ефективність діяльності внутрішнього аудиту на підприємствах визначається рівнем його організації. Основними об'єктами організації є створення та організація роботи СВА, організація праці внутрішніх аудиторів і процесу здійснення внутрішнього аудиту.
5. Наголосимо, що функціонування служби внутрішнього аудиту на підприємстві, за умови додержання вказаних вищезазначених вимог щодо її організації, є надійною гарантією запобігання необґрунтованим і незаконним діям працівників підприємства, зниження ризику прийняття неправильних і неефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту».
2. Білуха М. Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит : підручник / М. Т. Білуха. – К., 2005, 2006.
3. Бодюк А. В. Методологічні та нормативно-правові аспекти аудиту підприємницької діяльності : монографія / А. В. Бодюк. – К. : Кондор, 2009. – 356 с.
4. Бутинець Ф. Ф. Аудит : підручник для студ. спец. «Облік і аудит» вищ. навч. закл. / Ф. Ф. Бутинець. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Житомир : ПП «Рута», 2002. – 672 с.
5. Давидов Г. М. Аудит : підручник / Г. М. Давидов. – К. : Знання, 2004. – 511 с.

6. Дорош Н. І. Сутність та призначення внутрішнього аудиту / Н. І. Дорош // Вісник ЖДТУ. – 2006. – № 1 (35). – С. 41–46.
7. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики : пер. з англ. / О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гик, Т. Ц. Шарашиддзе, Л. Й. Юрківська, С. О. Куліков. – К. : ТОВ «ІАМЦ АУ «Статус», 2006. – С. 1152.
8. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : навч. посібник / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – 2-ге вид. – К. : Каравелла, 2005. – 560 с.
9. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України : Постанова Правління НБУ від 28.03.2007 № 98.
10. Пантелеєв В. П. Аудит : навч. посібник / В. П. Пантелеєв // Професіонал. – К. : Видавн. дім, 2008. – 400 с.
11. Петрик О. А. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності : навч. посібник / О. А. Петрик, В. Л. Савченко, Д. Є. Свідерський ; за заг. ред. О. А. Петрика. – К. : КНЕУ, 2008. – 482 с.
12. Пшенична А. Ж. Аудит : навч. посібник / А. Ж. Пшенична. – К. : Центр. учб. літ., 2008. – 320 с.
13. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.09.2005 № 4660.
14. Рудницький В. С. Внутрішній аудит: методологія, організація : монографія / В. С. Рудницький. – К. : Економ. думка, 2000. – 103.
15. Савченко В. Я. Аудит : навч. посібник / В. Я. Савченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 322 с.
16. Сопко В. В. Організація і методика проведення аудиту : навч.-практ. посібник / В. В. Сопко. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 576 с.

Summary. Explored and clarified the economic content of internal audit. Analysis of the background and the main stages of the internal audit department. Highlight ways of interaction of internal and external auditor. Considered procedure for evaluating the effectiveness of the functioning of the internal audit.

Keywords: internal audit, internal audit.